

DE CATECHISANT

*“Die Mij vroeg zoeken,
zullen Mij vinden”*

Themanummer

februari 2009 – 18^e jaargang – nr. 2

Jullie weten wel wie de belangrijkste twee opstellers van de Heidelbergse Catechismus zijn: *Caspar Olevianus* en *Zacharias Ursinus*. Ursinus is de eigenlijke schrijver en Olevianus heeft met een grote groep predikanten uit het keurvorstendom De Palz meegedaan aan de afwerking ervan.

Over de eerste van deze beide mannen heb ik jullie in het vorige themanummer iets verteld, en over het werk dat hij heeft mogen doen in Gods Koninkrijk. Nu gaat het over de tweede: Zacharias Ursinus.

Ursinus' jeugd

De naam 'Ursinus' is Latijns voor 'Beer'. De vader van Zacharias heette met zijn achternaam Beer, maar dat was te gewoon wanneer je ging studeren en een geleerde werd. Dan moest je zo'n alledaagse naam verlatiniseren, in dit geval tot *Ursinus*.

Zijn geboorteplaats was *Breslau*. Tegenwoordig heet deze plaats *Wroclaw*, in het zuidwesten van Polen. In die tijd hoorde het bij Oostenrijk. Zijn geboortedatum is 18 juli 1534, net na het begin van de kerkhervorming in Duitsland en Zwitserland. De invloed van Luther is in die tijd in Breslau al doorgedrongen.

Vraag & antwoord 5

uit Ursinus' Grote Catechismus voorloper van de HEIDELBERGSE CATECHISMUS

Hoe bewijs je dat er geen ware godsdienst is buiten de Christelijke?

Omdat de Heilige Geest in de harten van de gelovigen, alleen aan deze godsdienst getuigenis geeft; omdat deze alleen de verlossing van zonde en dood aanwijst; omdat deze alleen van zijn zuiverheid en waarheid de gewetens overtuigt; en ten slotte omdat God van het begin der wereld deze alleen heeft bevestigd door ontzagwekkende wonderen, door waarachtige voorzeggingen van toekomstige dingen, door bewaring tegen alle vijanden, en door het bloed van zoveel heilige martelaren.

Vraag & antwoord 7

Waarin onderscheidt de christelijke godsdienst zich van alle andere godsdiensten?

Alle andere godsdiensten leveren alleen maar éne waarheid, over het uiterlijke gedrag, en voegen daar de dienst aan afgoden bij, en heel wat dwalingen, die ook nog eens indruisen tegen het gezond verstand; en ze leren niets over de volkomen gehoorzaamheid aan Gods wet die Hij in Zijn Woord eist; en ook niet over de Middelaar door Wie deze gehoorzaamheid wordt verkregen. En dus laten zij de mens midden in zijn wanhoop en zijn dood liggen.

De christelijke godsdienst echter alleen wijst aan op wat voor manier en met welk doel de mens door God is geschapen, en hoe hij dit doel kan bereiken.

In april 1550 gaat Zacharias naar de universiteit van Wittenberg. Luther leeft inmiddels niet meer en Melanchthon is de belangrijkste professor geworden. Zacharias komt bij hem in huis en wordt zijn vertrouweling. Ruim zeven jaren blijft hij in Wittenberg. Nadat hij een studiereis heeft ondernomen, wordt hij in zijn geboortestad onderwijzer.

Deze studiereis brengt hem in de volgende plaatsen: Worms (waar hij met Melanchthon voor een godsdienstgesprek naar toe gaat), Straatsburg (waar hij Calvijns vriend Bucer ontmoet), Genève (waar hij in contact komt met Calvijn zelf), Parijs (waar hij een tijd lang colleges volgt in de Hebreeuwse taal), en tenslotte Zürich, waar hij de Italiaanse vluchteling Petrus Martyr Vermigli leert kennen: al met al heel wat vooraanstaande mannen van de gereformeerde Reformatie.

De lutherse Reformatie was eerst (1517). Onder de invloed van eerst Zwingli en later Calvijn ontstond kort daarna in Zwitserland de gereformeerde of calvinistische Reformatie (ongeveer 1525).

Na de studiereis keert hij terug naar zijn geboorteplaats om leraar te worden aan de Elisabethschool. Hij moet les geven over een boekje van Melanchthon, waarin het onder andere gaat over het avondmaal.

Vraag & antwoord 8

In hoeveel hoofdstukken wordt de Christelijke leer samengevat?

In vier hoofdstukken.

Vraag & antwoord 9

Welke?

1. De samenvatting van de Goddelijke Wet of de tien geboden
2. de samenvatting van het Evangelie of de apostolische geloofsbelijdenis
3. de aanroeping van God of het Gebed des Heeren

4. de ambtelijke dienst van de kerk (waaronder ook de sacramenten).

<i>Vraag & antwoord 10</i>

Wat leert de Goddelijke wet?

- Welk verbond God in de schepping met de mens heeft aangegaan
- hoe de mens zich in het houden ervan gedragen heeft
- wat God van hem eist nadat Hij met hem een nieuw verbond heeft aangegaan.

Dat is:

- hoe en met welk doel de mens door God geschapen is
- tot welke staat hij vervallen is
- en hoe hij zijn leven moet inrichten, wanneer hij weer met God verzoend is.

Helaas is dit onderwerp de oorzaak geworden van heel wat geruzie. Niet alleen tussen Zwingli en Luther, rond 1530, en ook niet alleen tussen de luthersen en Calvijn, in de jaren rond 1540, maar nu ook al binnen de volgelingen van Maarten Luther. Er ontstaan twee stromingen: de volgelingen van Filippus Melanchthon en de zogenaamd échte Lutheranen.

Ook in Breslau zijn twee kampen. Ursinus bevindt zich in het kamp van de zogenaamde Filippisten. Omdat dit veel ellende veroorzaakt, vraagt Ursinus in 1559 aan het stadsbestuur zijn werk te mogen neerleggen en de stad te verlaten. Wanneer hij in april 1560 toestemming krijgt, gaat hij naar Wittenberg, naar zijn geliefde leermeester Melanchthon. Maar dan hij hoort dat deze gestorven is. Daarom besluit hij (na even zijn vrienden in Wittenberg te hebben gegroet) naar Zürich te gaan.

Dit tekent hem: liever naar de Zwitsers, dan naar de Duitsers. Dit heeft, natuurlijk, niets met nationaliteit te maken, maar met godsdienst. In Duitsland voelt hij zich niet meer thuis omdat hij in belangrijke onderwerpen van mening verschilt met de volgelingen van Luther. In Zürich daarentegen zal hij veel meer gelijkgezinden aantreffen. Hij kiest nu beslist voor de Zwitserse Reformatie.

In Zürich ontmoet hij opnieuw Petrus Martyr. Deze ontmoeting is tot op de dag van vandaag van groot belang. Wat gebeurt er? Wanneer hij bij hem is, ontvangt deze het verzoek om in Heidelberg professor te worden aan de universiteit. Maar Martyr is oud (61 jaar) en ziet daar erg tegen op. Daarom bedankt hij beleefd en wijst de keurvorst, Frederik III, op de jonge geleerde Ursinus. En zo wordt Ursinus in 1561 in Heidelberg tot professor benoemd!

Naar Heidelberg

Het stadje Heidelberg, aan het riviertje de Neckar, is in de dertiende eeuw de residentie geworden van de graven van de Palz.

<i>Vraag & antwoord 16</i>

Wat is het: God lief te hebben met heel ons hart, heel onze ziel en al onze krachten?

Het is alleen Hem erkennen als God, dat is als onze Schepper, Onderhouder en Zaligmaker; en Hem dus boven alles en allen met ziel en lichaam, ons leven lang, volmaakt gehoorzamen, zodat wij én onszelf verloochenen, én liever alle schepselen loslaten dan Hem in enige zaak beledigen.

Vraag & antwoord 28

Wat is de eeuwige dood?

Het verschrikkelijke gevoel in ons geweten van Gods toorn en oordeel, en de altijddurende pijniging van ziel en lichaam.

Het woord 'palz' of 'palts' komt van het Latijnse woord *palatinum*, waar ons woord 'paleis' vandaan komt.

De Palz is niet zomaar een vorstendom, maar er is een keurvorst.

Dat betekende dat hij als één van de zeven vorsten in het H. Roomse Rijk stemgerechtigd is bij de keuze van de Rooms-Koning (die dan verheven kon worden tot Duits keizer).

In 1386 wordt in Heidelberg een universiteit gesticht. Onder de regering van keurvorst Filips de Oprechte (1467-1508) komt er openheid voor vernieuwingsdenken. Dit blijkt een voorloper te zijn op de Reformatie.

Zijn opvolger, Lodewijk V, regeert tot 1544. Hij is een vredelievend vorst en staat ook open voor het reformatorische gedachtegoed. Na zijn dood wordt zijn broer, Frederik II, keurvorst, tot 1556. Hij is in 1530 op de rijksdag in Augsburg en heeft begrip voor Luthers standpunt. Op 3 januari 1546 wordt de eerste protestantse kerkdienst in Heidelberg gehouden.

Zijn opvolger is zijn neef Otto-Hendrik (Ottheinrich der Großmütige), die direct de Reformatie invoert en roomse dwalingen verbiedt. In 1559 sterft hij plotseling, kinderloos.

Frederik van Simmern wordt zijn opvolger. Deze vorst is bij uitstek een godzalig man. In 1562 geeft **hij** de opdracht om een catechismus samen te stellen.

Ursinus ziet tegen de taak om in Heidelberg professor te worden, op. Hij moet het kerkelijke leven in de Palz reformeren en de strijd aanbinden tegen de lutheranen.

Vraag & antwoord 36

Wat is het onderscheid tussen wet en evangelie?

De wet bevat het natuurverbond, in de schepping door God met de mensen aangegaan; dat is: het verbond dat aan de mensen van nature bekend is; en dat van ons volmaakte gehoorzaamheid jegens God eist, en dat aan hen die deze bewijzen, het eeuwige leven belooft, maar dat met eeuwige straffen bedreigt hen die deze gehoorzaamheid niet bewijzen.

Het evangelie bevat het genadeverbond; dat is: het verbond dat volstrekt niet van nature bekend is; dat ons de vervulling van die gehoorzaamheid die de wet eist, in Christus aanwijst, en de herstelling ervan in ons door de Geest van Christus; en dat uit genade om Christus' wil, het eeuwige leven belooft aan hen die in Hem geloven.

Vraag & antwoord 62

Wat is Christus' priesterschap?

Dat Hij door Zijn voorbede en door de aanbieding van Zijn gehoorzaamheid en dood voor ons de genade van de Vader verdient.

En van natuur is Ursinus helemaal niet zo'n strijder. Het liefst trekt hij zich terug in de stilte van de studeerkamer.

Ruim duizend jaar tevoren verlangde de pas bekeerde Augustinus ook naar rust, en niet om presbyter / dominee te worden – maar toch werd hij het en later zelfs bisschop. Ook Calvijn zocht de stilte om te kunnen studeren in Gods Woord, en wilde niet graag in Genève het werk op zich nemen van reformator te zijn – maar toch hij werd reformator!

Zo komt Ursinus zijns ondanks in de strijd van de Palz terecht. Eén van de eerste dingen die hij onderneemt, is een nieuwe Catechismus ontwerpen. Hierover heb ik in het vorige themanummer, over Caspar Olevianus, al iets geschreven.

Ursinus schreef voordat hij de wereldberoemde Heidelbergse Catechismus opstelde, een Grote en een Kleine Catechismus. In die tijd waren er heel wat meer catechismussen (ook wel op zijn Latijn: catechismi), onder andere die van Luther, van Calvijn, van Johannes à Lasco. Zij schreven voor de jeugd van hun gemeente of van hun land zo'n boekje, waarin op eenvoudige manier de leer van de Heilige Schrift uiteen werd gezet.

Eén van die Catechismussen was de Catechismus van Emden, die in 1554 uitkwam en die ik in verleden jaren in De Catechisant heb overgenomen. Ter illustratie geef ik hierbij de eerste vraag en het antwoord van twee Catechismussen – vergelijk ze met de eerste vraag van de Heidelbergse!

1. Genève (1545): "Wat is het voornaamste doel van het mensenleven? Dat zij God kennen, door Wie ze als mensen geschapen zijn."
2. Emden: "Met welk doel ben je als mens geschapen? Om beeld van God te zijn en mijn God en Schepper te erkennen, te loven en te dienen."

Je kunt wel begrijpen dat Ursinus heel wat van die Catechismussen zal hebben geraadpleegd om van allemaal het beste te gebruiken en daarmee het boekje samen te stellen waartoe de keurvorst hem de opdracht had gegeven. Het resultaat is ons bekend: onze Heidelbergse Catechismus, die in januari 1563 wordt gedrukt. Een catechismus zoals zovelen? Dat lijkt wel zo, maar in de loop van de eeuwen blijkt dat dit toch niet zo is.

Vraag & antwoord 66

Wat betekent het te geloven in de Zoon van God?

Het is door het getuigenis van de Heilige Geest in het hart te gevoelen dat wij door God tot kinderen zijn aangenomen om Zijn eniggeboren Zoon.

*Vraag & antwoord 68***Wat is het te geloven in Christus, onze Heere?**

Het is zeker te weten dat wij Christus zó toebehoren dat Hij niet zal dulden dat wij uit Zijn macht worden weggerukt; ook niet dat wij het recht nemen tot een andere heer af te vallen.

Wat de meesten van jullie misschien niet bekend is, is dat over niet één Catechismus van al de Catechismussen die er in de loop van de jaren zijn gemaakt, zoveel is gepreekt, als over onze Heidelbergse Catechismus. En dat heeft onder andere te maken met de warme toon die erin klinkt. Het is niet een uiteenzetting van de waarheid alleen, maar het lijkt wel op een vriendelijk en indringend gesprek van een vader met zijn kind persoonlijk.

Ursinus is wel de belangrijkste opsteller van onze Catechismus geweest, maar zeker niet de enige. Olevianus wordt genoemd als medeopsteller. We weten wel niet precies wat zijn aandeel in het geheel is geweest, maar als we de andere geschriften van Olevianus met de Catechismus vergelijken, lijkt het erop dat van zijn hand de toonzetting van het geheel wel eens kan zijn. Voordat de Catechismus uiteindelijk wordt vastgesteld, vergadert de keurvorst alle dominees en ouderlingen van Heidelberg en vraagt hij om ieders mening opdat de nieuwe Catechismus breed gedragen wordt en zo goed mogelijk op de Bijbel gegrond is.

Een van deze mannen is de eerste reformatische pastoor van Garderen, Johannes Gerritsz. Verstege, ook wel bekend onder de naam Joannes Anastasius Veluanus (de herrezen Veluenaar).

De Heidelbergse Catechismus

Kijken we naar de inhoud van onze Catechismus, dan vallen een paar dingen op. In de eerste plaats dat de eerste vraag met **TROOST** begint. Wat een prachtig begin! De Heidelbergse Catechismus vraagt dus niet in de eerste plaats naar onze plicht, maar naar onze ervaring: troost.

*Vraag & antwoord 72***Wat is het ambt van de Middelaar?**

Het verbond tussen God en de mensen die van God zijn afgevallen, herstellen

Vraag & antwoord 73

Waarom kon het genadeverbond niet vastgesteld worden zonder Middelaar?

Omdat de gerechtigheid van God eiste dat God om onze zonden in eeuwigheid op de mensen vertoornd zou zijn. Omdat het daarom onmogelijk was dat God in strijd met Zijn gerechtigheid enige omgang had met het menselijk geslacht, moest er noodzakelijk iemand als Tussenpersoon optreden Die God voor ons zou verbidden, aan de gerechtigheid van God voldoening zou geven, en alle belediging voor de toekomst weg zou nemen, en Die zo de mensen (die van God waren losgescheurd) weer met Hem zou verbinden.

We moeten niet vergeten dat de Catechismus werd opgesteld in een tijd dat de brandstapels rookten. Hoewel, niet alleen in die tijd van geloofsvervolgung was deze troost hoogstnoodzakelijk, maar ook nu, nu wij leven in welvaart en weelde.

Wat is troost? *Het schenken van bemoediging en verzachting in geestelijke nood (zoals verdriet, wanhoop, moedeloosheid, angst) of lichamelijke pijn*, zegt de Grote Van Dale.

Het valt op dat de Catechismus is opgesteld in de vorm van vraag en antwoord. De vraag is bedoeld om de aandacht te trekken, je te laten meedenken en je aan te sporen zelf een antwoord op de gestelde vraag te bedenken. Dat moet je elke keer weer proberen. Het antwoord dat de Catechismus dan geeft, is op de Heilige Schrift gegrond. Dat blijkt uit de teksten die onder elk antwoord staan. Die behoor je dan ook steeds na te kijken!

Een ander punt is hoe de verdere opbouw is: er wordt over drie stukken gesproken. Er is al heel wat over geschreven hoe wij de orde van de drie stukken, ellende – verlossing – dankbaarheid, moeten opvatten. Is er een tijdsorde in, zodat éérs wordt gekend hoe groot onze ellende is en vervolgens, na een poosje, hoe we uit die ellende verlost worden en later hoe we dankbaar kunnen zijn voor die verlossing uit de ellende? Of zijn de drie stukken drie aspecten, die gelijktijdig in het mensenleven aan de orde komen? In dit themanummer stellen we niet de vraag wat de Bijbel ervan zegt, al is dat natuurlijk het belangrijkste, maar wat Ursinus zelf hierover heeft gezegd. Dat kunnen we weten omdat Ursinus een boek heeft geschreven dat een uitleg van de Catechismus mag worden genoemd *Het schatboek van de christelijke leer*. Het is eerst in het Latijns uitgegeven, maar al gauw in het Nederlands vertaald.

Vraag & antwoord 84**Wat bedoel je met Zijn nederdaling ter helle?**

Dat Christus de smarten van de dood en de verschrikking van Gods toorn, waardoor de verdoemden tot wanhoop worden gebracht en tot in eeuwigheid worden gepijnigd, in Zijn ziel en geweten heeft ervaren – zonder wanhopig te worden.

Vraag & antwoord 85

Maar kon God ooit op Christus vertoornd worden of ooit Hem verlaten?

Nooit. Maar Hij heeft Zijn gunst en bijstand voor een tijd zo verborgen dat de menselijke natuur van Christus in die benauwdheden moest komen waardoor de van God verlatenen en verworpenen gepijnigd worden.

In dat Schatboek schrijft Ursinus over de drie stukken als volgt:

De kennis van de ellende is hoogst nodig, niet omdat zij enige troost in zichzelf bevat – want zij is integendeel niet anders dan tot verschrikking voor de zondaar – maar om deze redenen.

1. Omdat ze in ons een begeerte opwekt om verlost en getroost te worden. Want zoals bekendheid met de ziekte bij de zieke een begeerte naar de medicijnen opwekt, terwijl daarentegen het niet beseffen van de ziekte de zieke naar geen dokter doet omzien: zo staat het nu ook met de zondaar die zijn ellende niet kent en voelt: zo iemand begeert zijn verlossing niet en zoekt die niet, veel minder verkrijgt hij ze. Hieruit blijkt dat de kennis van de ellende als een middel moet dienen om naar de verlossing te staan. Weliswaar brengt de ellendekennis in zichzelf verschrikking; maar deze verschrikking dient de gelovigen tot zaligheid.

2. Wie de nood en het gevaar waarin hij verkeerde, niet bewust is, die kan onmogelijk zijn verlossing in haar volle betekenis waarderen, zijn dankbaarheid naar waarde bewijzen en Gods weldaden en grootheid roemen.

3. De mensen zijn geen geschikte hoorders van het evangelie, tenzij ze hun zonde en ellende recht kennen. Want door de verkondiging van de wet – waaruit de ellende gekend wordt – moet de verkondiging van het evangelie worden voorbereid.

Nog een punt dat opvalt in de Catechismus, is dat de sacramenten heel uitgebreid worden behandeld; veel uitgebreider dan in de Bijbel gebeurt. Dit laat zien dat ook Ursinus bij zijn schrijven een kind van zijn tijd is: omdat het in die tijd een hevig strijdpunt is, waar ook juist in de Palz de nodige ruzie over geweest is, daarom wordt (te) uitgebreid aandacht gegeven aan doop en avondmaal.

Vraag & antwoord 86

Waarom heeft Christus ook deze pijnigingen moeten verduren?

Omdat de zonden van ons allen samen op Hem geworpen waren, daarom heeft Hij zó Gods toorn daartegen gevoeld, alsof Hij alléén al de zonden van alle mensen bedreven had.

Vraag & antwoord 89

Maar omdat Christus deze dingen voor ons geleden heeft, waarom lijden wij ook nog zoveel en waarom sterven wij?

Wij lijden weliswaar in dit leven en wij sterven de lichamelijke dood, maar onze verdrukkingen zijn geen bewijzen van Gods toorn. Ook zijn ze niet met onze

zonden te vergelijken en ook niet met de toekomstige heerlijkheid. Zij worden toch met dat doel door onze Vader ons opgelegd, dat wij aan Christus, ons Hoofd, gelijkvormig zouden worden, opdat onze oude mens meer en meer met Christus gekruisigd en begraven zou worden, ja ten slotte geheel en al vernietigd zou worden. En opdat wij in het geloof en in de aanroeping van God geoefend zouden worden, en dat de macht van God in onze bewaring en verlossing met bewondering waargenomen zou worden.

Daarom zijn al die verdrukkingen voor ons draaglijk en heilzaam; en de dood van het lichaam is zelfs de ingang tot de eeuwigdurende gelukzaligheid.

Nog iets over de inhoud van de Catechismus: de persoonlijke toon is heel belangrijk. De leraar of predikant stelt een persoonlijke vraag, en de leerling of catechisant geeft een persoonlijk antwoord. Als je de vragen en antwoorden uit je hoofd leert, moet je er eens over nadenken: kan ik dit ook zo zeggen?

Een voorbeeld is (wat ik afgelopen week op de catechisatie moest behandelen) vraag & antwoord 53, over de Heilige Geest:

- de Heilige Geest is ook aan mij gegeven,
- Hij geeft mij deel aan Christus
- Hij troost mij en
- Hij blijft eeuwig bij mij.

Vergelijken we vraag & antwoord 58 uit de Grote Catechismus met vraag & antwoord 29 uit de Heidelbergse Catechismus (over de Naam **JEZUS**), dan zien we dat de Grote Catechismus niet altijd dat persoonlijke heeft, terwijl de Heidelbergse Catechismus het wel steeds laat doorklinken. Dit zou wel eens de invloed van Olevianus kunnen zijn.

Vraag 58: Waarom wordt Hij JEZUS genoemd? Omdat Hij door Zijn verdiensten en krachtige werkzaamheid voor allen die in Hem geloven, de oorzaak is van de volkomen en eeuwige zaligheid.

Vraag 29: Waarom wordt de Zoon van God JEZUS, dat is, Zaligmaker, genoemd? Omdat Hij ons zalig maakt en van al onze zonden verlost; en dat bij niemand anders enige zaligheid te zoeken of te vinden is.

Vraag & antwoord 102

Wat is de betekenis van de woorden “vanwaar Hij komen zal om te oordelen de levenden en de doden”?

Dat Christus op de jongste dag met Goddelijke macht en majesteit voor aller oog van de hemel zal komen, zoals discipelen Hem hebben zien opvaren, en dat Hij alle mensen zal oordelen die van het begin der wereld hebben geleefd en die dan nog in leven zullen zijn. Opdat Hij allen die waarlijk in Hem geloofd hebben, in de hemelse samenleving tot Zich overbrengt, maar de overigen neerwerpt in het eeuwige vuur bij de duivel en zijn engelen.

Dat is: te geloven in de Heilige Geest?

Het is te vertrouwen en in zijn hart te gevoelen dat de Geest van Christus – de ware en enige God met de Vader en de Zoon – in ons het ware geloof en de bekering begonnen is. En dat Hij de Bewerker is van alles wat tot onze heiligmaking strekt. En dat Hij bij ons zal blijven in eeuwigheid.

Het eerste ontwerp is in dit antwoord onpersoonlijk / algemeen (hoewel in vele vragen en antwoorden niet); de uiteindelijke Catechismus is hier en steeds heel persoonlijk. Je kunt niet buiten schot blijven... Je kunt de vraag niet ontwijken: is Jezus is mijn Zaligmaker?

Er zijn ook heel wat punten die (uitgebreider) aan de orde hadden kunnen komen, zoals: wat in de wedergeboorte wordt beleefd; hoe we weten of we uitverkoren zijn; wat God met Israël zal doen; wat we aan het genadeverbond hebben; wat de taak is van de christen in de politiek. Maar ja, geen enkel mensengeschrift is compleet, ook al is het door heel de kerk aanvaard, en heeft het dus kerkelijk gezag. We zijn blij met wat wel in de Heidelbergse Catechismus staat, en dat dit zo op de Bijbel is gegrond.

De Catechismus is wel een kind van zijn tijd, maar toch zó tijdloos dat volgens de wereldwijde reformatorische kerk deze catechismus ook in de 21ste eeuw bij de tijd (actueel) blijkt te zijn, zodat we geen nieuwe catechismus hoeven op te stellen.

Ursinus' verdere levensgang

Al is het waar dat Ursinus het meest bekend is geworden door zijn arbeid aan de Catechismus van de keurvorst, het betekent natuurlijk niet dat hij geen andere dingen heeft gedaan. Hij wordt in 1562 doctor in de theologie en geeft colleges in de dogmatiek.

Omdat hij het met de vele andere werkzaamheden veel te druk heeft (vanaf het begin heeft hij ook opzicht over de studenten in het studentenhuys) wordt hij in 1568 al opgevolgd door Hieronymus Zanchius, net als Petrus Martyr uit Italië afkomstig.

Wat bedoel je met de vergeving van de zonden?

Dat God hun die geloven in Christus, om Zijn voorbede en verdiensten, al hun zonden niet toerekent, en hen om die zonden niet verdoemt of met eeuwige straffen straft.

Vraag & antwoord 127

Hoe geloof je de vergeving der zonden?

Zo, dat ik zeker weet dat al mijn zonden mij om de voldoening van Christus zó kwijtscholden zijn, dat God mij nooit om die zonden voor het gericht zal roepen.

Wanneer na korte tijd smaadschriften worden uitgegeven tegen de nieuwe catechismus, krijgt Ursinus van de keurvorst de opdracht een verweerschrift op te stellen. Het is niet het enige. Keer op keer komt er kritiek, en keer op keer moet juist Ursinus het Bijbelse karakter van dit prachtige leerboekje voor de jeugd van de Palz verdedigen. Hij doet het waardig, met liefde voor de waarheid en met scherpzinnigheid.

Ook bij godsdienstgesprekken, die in die eeuw heel wat worden gehouden, komt Zacharias Ursinus voor de dag als een diepe denker en een vaardige debater. Maar helaas helpt het niet zoveel, zoals ik ook een half jaar geleden in het themanummer over Caspar Olevianus al schreef.

Mensen worden niet zo dikwijls tot geloof gebracht door (logische) argumenten, maar door getuigenis van de waarheid. Onder de zegen van God is dat het meest effectieve middel, hoewel ook godsdienstgesprekken wel zijn gezegend.

Alom wordt de wijsheid en godzaligheid van Ursinus erkend. Wanneer dan ook in 1577 op de in september van dat jaar te Frankfort gehouden synode (waar afgevaardigden uit Duitsland, Engeland, Frankrijk, Hongarije en Polen aanwezig zijn) wordt beraadslaagd over een gemeenschappelijke geloofsbelijdenis, wordt besloten de opstelling ervan op te dragen aan *Ursinus* en *Zanchius*. Maar Ursinus moet het verzoek tot zijn grote spijt afslaan: hij acht zich door zijn zwakke gezondheid niet meer in staat tot zo'n groot werk.

Vraag & antwoord 141

Als goede werken toch niets verdienen, waarom kunnen wij dan niet zalig worden zonder goede werken?

1. Omdat Gods verbond voor niemand van kracht is dan voor hen die het houden. We hebben ons verplicht niet alleen om in Christus te geloven, maar ook om heilig voor Gods oog te leven, al is het in dit leven slechts in beginsel.

2. Omdat God Zijn Zoon voor ons in de dood heeft overgegeven, en ons in genade heeft aangenomen, niet om vrijheid te hebben ons in de zonden rond te wentelen, maar om door een wandel in nieuwheid van leven, ons dankbaar te betonen voor deze weldaden.
3. Omdat God hen die Hij om Christus' wil rechtvaardigt, ook door de Heilige Geest tot een nieuw leven wederbaart. Dus aan hen die door de Geest van Christus niet worden beheerst, worden ook Zijn verdiensten niet toegerekend.
4. Omdat het onmogelijk is dat het ware geloof zonder vruchten is. Dus kan hij die deze vruchten niet heeft, zich niet beroemen geloof hebben, en zich ook niet troosten met het deelgenootschap aan het Goddelijke verbond.

Wanneer Frederik de Vrome in 1576 sterft, moet niet alleen Olevianus vertrekken, maar na korte tijd ook Ursinus. Want de troonopvolger is luthers en heeft maar één wens: zo snel en zo radicaal mogelijk de invloed van de gereformeerde of calvinistische leer (van zijn vader) uitroeien.

Ursinus krijgt nu (opnieuw) het verzoek om in Bern professor te worden, maar bedankt voor de eer. Enerzijds voelt hij zich te oud of te zwak voor die nieuwe taak; anderzijds wil hij Johan Casimir, een jongere zoon van de keurvorst, niet in de steek laten. Daarom vertrekt hij naar *Neustadt an der Hardt*, vlak bij Heidelberg, waar deze de scepter zwaait. Tegen hem had de keurvorst vlak voor zijn sterven gezegd: "Zie dat je Ursinus vasthoudt!" Hij wist wel wat zijn troonopvolger wilde, en was bang dat heel het mooie werk in één slag vernietigd zou worden.

Op 26 mei 1578 begint Ursinus hier met colleges te geven over de profetieën van Jesaja. En ook in deze plaats bereiken hem meer dan één verzoeken om in de verdrietige strijd die er tussen luthersen en calvinisten is, de waarheid te verdedigen. Dit doet hij bescheiden en doortastend, met veel voorzichtigheid en liefde.

Op 6 mei 1583 legt deze dappere strijder voor de waarheid zijn pen neer. Heel wat heeft hij geschreven bijna tot het einde toe, maar nu mag hij rusten: het einde van zijn leven in het strijdperk hier op aarde is gekomen. Nog geen 49 jaar is **ZACHARIAS URSINUS**. Maar de tijd die God hem gaf, besteedde hij in Zijn dienst, om, met al de gaven die hij had, tot zegen te mogen zijn voor de kerk.

En wat is hij tot rijke zegen geworden!

In de Stiftskirche van Neustadt is zijn lichaam begraven.

Vraag & antwoord 148

Hebben christenen, die in Gods verbond al zijn opgenomen, ook de leer van de Tien Geboden nog nodig?

Zeer zeker. De wet van God toch moet zowel aan hen die door het evangelie bekeerd zijn, gepreekt worden, als aan de nog niet bekeerden.

Vraag & antwoord 149

Waarom wordt de wet vóór het evangelie gepreekt aan de nog niet bekeerden?

Opdat zij, nu zij door de kennis van de zonden en van de toorn van God verschrikt zijn geworden, opgewekt worden om de verlossing te zoeken, en voorbereid worden om het evangelie te horen en zich tot God te bekeren.

Zijn grafschrift luidt:

*Theologum sincerum
propulsatorem haeresium de persona et coena Christi
voce et stylo acerrimum
philosophum acutum
virum prudentem
moderatorem iuventutis severum*

*een eerlijk theoloog
die de ketterijen over Christus' persoon en avondmaal afweerde
zeer scherpzinnig in woord en stijl
een diepdenkend wijsgeer
een verstandig man
een ernstige leider van de jeugd*

Uit Ursinus' geschriften

Uit 'Het schatboek' over vraag & antwoord 74:

*Nu hebben wij wat betreft de kleine kinderen van de christenen
een meningsverschil met de wederdopers die ze van de doop
weren, omdat zij niet onderwezen kunnen worden en het geloof
niet kunnen belijden.*

*Maar gemakkelijk kan men over dit vraagstuk een oordeel vormen,
of de kinderen ook gedoopt behoren te worden, ja of nee.*

Vraag & antwoord 150

Waarom moet de wet ook aan bekeerden worden voorgesteld, nadat het evangelie gepreekt is?

Ten eerste om te leren welke diensten God goedkeurt en van Zijn bondgenoten eist.

Ten tweede, om zich nederig te houden en naar het hemelse leven te verlangen, wanneer zij zien hoe ver zij in dit leven nog verwijderd zijn van de volmaakte vervulling van de wet.

Vraag & antwoord 151

Waarom worden wij tot de onderhouding van de Tien Geboden verplicht, aangezien Christus de wet heeft opgeheven?

De burgerlijke en de ceremoniële wetten van Mozes heeft Christus zó opgeheven, dat niemand langer verplicht wordt ze te onderhouden. Zelfs is het niet geoorloofd ceremoniën die de toekomstige openbaring van Christus afbeeldden, in de kerk weer in te voeren.

Maar de Tien Geboden heeft Hij voor degenen die in hem geloven, alleen zó afgeschaft, dat zij hen niet langer veroordelen. Maar wij zijn zoveel te meer gehoorzaamheid daaraan verschuldigd, naarmate Gods genade in Christus nu klaarder aan ons geopenbaard is.

Want als zij discipelen van Christus en leden van de gemeente zijn, dan komt hun de doop toe. En men kan niet ontkennen dat de kinderen van de gelovigen daarvoor gerekend moeten worden, volgens de formulering van de belofte (Genesis 17 vers 7): “Ik zal Mijn verbond oprichten tussen Mij en u en uw zaad na u in hun geslachten tot een eeuwig verbond, om voor u te zijn een God en voor uw zaad na u.”

Ja, zij zijn ook discipelen van Christus, omdat zij in Zijn leerschool geboren zijn, die Hij ook innerlijk onderwijst door de Heilige Geest overeenkomstig hun verstand en begrip. Want Hij geeft en belooft hun niet tevergeefs de Heilige Geest, zoals Petrus verklaart in Handelingen 2 vers 39: “Want u komt de belofte toe en uw kinderen.” De kleine kinderen behoren even goed tot het verbond en tot Gods gemeente als de volwassenen.

Ook de kleine kinderen van de christenen komen de weldaden van de vergeving van de zonden en van de wedergeboorte toe, of: aan de kleine kinderen zijn evengoed als aan de volwassenen de vergeving van de zonden door het bloed van Christus, en de Heilige Geest Die het gelooft werkt, beloofd.

(Zie ook de vragen & antwoorden 293 & 294 in het kader op bladzijde 18)

Vraag & antwoord 157

Welke dienst wordt in het eerste gebod geboden?

- Dat wij God naar Zijn eigen Woord als onze God erkennen
- aan heel Zijn Woord zo vast mogelijk geloven
- op Hem alleen al ons vertrouwen stellen
- van Hem al het goede verwachten
- Hem boven alles liefhebben en vrezen

- ons voor Hem verootmoedigen
- en met geduld dragen alles wat Hij ons aandoet of oplegt.

Vraag & antwoord 158

Als Mozes het Israëlitische volk aanspreekt, gaat het dan ook over ons?

Ja, want ten eerste: God heeft niet tóen voor het eerst de wet (in de Tien Geboden vervat) gegeven, maar Hij heeft voor het volk Israël herhaald en uitgelegd wat Hij, niet alleen van hén, maar van alle redelijke schepselen eist.

Ten tweede: wij zijn de geestelijke kinderen van Abraham en van Israël, omdat wij zijn ingelijfd in Christus, Die het natuurlijke Zaad van Abraham is.

Uit 'Het schatboek' over vraag & antwoord 90:

De opstanding van de nieuwe mens betekent 1. Het kennen van Gods barmhartigheid in Christus, en het vertrouwen erop. 2. De vreugde die hieruit voortkomt, namelijk dat God verzoend is. 3. Het vurige verlangen naar de nieuwe gehoorzaamheid, om niet meer te zondigen.

Beide delen van de bekering komen voort uit het geloof; want niemand kan de zonde haten en tot God komen of hij moet God liefhebben. En niemand heeft God lief of hij is met het geloof begiftigd, dat wil zeggen: dat hij stellig gelooft dat God al die mensen barmhartig is en in genade aanneemt die zich bekeren en met waar geloof tot Hem de toevlucht nemen.

De middelen waardoor de bekering in ons wordt gewerkt, zijn:

- 1. de leer van de wet*
- 2. de verkondiging van het evangelie*
- 3. opnieuw de leer van de wet.*

De verkondiging van de wet gaat vooraf en bereidt ons voor op de verkondiging van het evangelie, want door de wet is de kennis der zonde, zonder welke er geen berouw en verdriet over de zonde is en ook geen afsterving van de zonde.

Dan volgt de verkondiging van het evangelie, die de verslagen harten weer opricht door het vertrouwen op de barmhartigheid van God door Christus. Want zonder het evangelie is er geen geloof en zonder geloof is er geen liefde tot God en dus ook geen levendmaking of bekering tot God.

Na de verkondiging van het evangelie volgt opnieuw de prediking van de wet, die als het ware een leefregel van dankbaarheid en het christelijke leven is.

Vraag & antwoord 159

Waarom noemt God Zich de HEERE?

Om ons daardoor te leren dat Hij de hoogste bevoegdheid heeft om ons te gebieden, omdat Hij de Schepper en Onderhouder van alle dingen is.

Vraag & antwoord 160

Waarom noemt Hij Zich “uw God, Die u uit Egypte uitgeleid heb”?

Ten eerste opdat wij ons zullen herinneren dat deze God alleen de ware God is, Die Zich vanaf het begin in de kerk heeft geopenbaard door Zijn onfeilbaar Woord en door Zijn doorluchtige Goddelijke getuigenissen.

Ten tweede opdat wij, gedachtig hoe wij door Hem bewaard en uit alle kwaad bevrijd worden, zullen weten dat wij aan Hem dankbaarheid en gehoorzaamheid verplicht zijn.

Uit ‘Het schatboek’ over vraag & antwoord 126 (de vijfde bede “Vergeef ons onze schulden, zoals ook wij onze schuldenaren vergeven.”)

Het is niet voldoende dat een vader zijn kinderen van alles voorziet dat tot hun levensonderhoud nodig is, maar hij moet ook voor hen vaderlijk gezind zijn. Die genegenheid van barmhartigheid heeft God in de harten van vaders ingeplant, zodat zij hun kinderen – hoe ondankbaar, ongehoorzaam en stout zij ook zijn – weer graag in genade aannemen, wanneer zij hun vader om genade smeken.

Diezelfde genegenheid wordt in de Schrift aan God toegekend in Psalm 103 vers 13: “Zoals een vader zich ontfermt over zijn kinderen, ontfermt de Heere Zich over degenen die Hem vrezen.”

En in de verzen 10-12: “Hij doet ons niet overeenkomstig onze zonden en vergeldt ons niet overeenkomstig onze ongerechtigheden. Want zo hoog de hemel is boven de aarde, zo geweldig is Zijn goedertierenheid over degenen die Hem vrezen. Zover het oosten is van het westen, zover doet Hij onze overtredingen van ons.”

Vraag & antwoord 219

Omdat wij zelfs niet bekwaam zijn om iets goeds te denken uit ons zelf, zullen wij ons dan maar ondertussen overgeven aan ongeloof en andere zonden, terwijl wij afwachten of wij door de Heilige Geest tot bekering zullen worden gesleept?

Zo moet men niet doen; en geen enkele uitverkorene doet zo.

- Ten eerste als wij zo doen, veroordeelt ons geweten ons.
- Ten tweede als God ons uit dit leven wegneemt terwijl wij volharden in ons opzet om te zondigen, gaan wij voor eeuwig verloren.
- Ten derde dwingt de Heilige Geest ons niet en sleurt ons niet tegen wil en dank, om te geloven en ons te bekeren, maar door het gehoorde en

overdachte Woord van God vernieuwt en beweegt Hij onze wil en ons hart zó dat wij van ganser harte begeren door Hem geregeerd te worden.

Vraag & antwoord 222

Waaruit weet je dat jouw geloof het ware geloof is en niet een historisch geloof of inbeelding?

Ten eerste omdat ik in mijn hart dit getuigenis van de Heilige Geest gevoel dat ik de aangeboden genade van God in Christus ernstig begeer en aanneem, en dat ik van geen ding méér afschuw heb dan van deze allergrootste zonde: namelijk het niet in Christus geloven. En dat ik daarom tot de kinderen van God behoor.

Ten tweede omdat ik gevoel dat de ware bekering tot God in mij begonnen is.

En omdat onze hemelse Vader in barmhartigheid niet zozeer aan aardse vaders gelijk is, maar hen ver overtreft, daarom gebiedt de Heere zeer terecht dat wij Hem zullen bidden, niet alleen dat Hij ons dagelijks brood aan ons zal geven, maar ook dat Hij ons, naar de grootheid van Zijn barmhartigheden, onze schulden en misdaden uit genade zal vergeven.

Deze bede is erg nodig. Want de dingen die wij totnogtoe in het Onze Vader hebben gebeden, zijn van die aard dat wij ze niet kunnen ontvangen, als God ons daartoe niet in staat stelt. De satan blaast ons namelijk deze gedachten in: schaam jij je niet, ellendig mens, om voor Gods gezicht te verschijnen en God je vader te noemen, terwijl je nooit hebt gedaan wat een kind behoort te doen? Hoe durf jij te bidden dat Gods Naam geheiligt wordt, terwijl jij je leven zo doorbrengt dat Zijn Naam om jou gelasterd wordt? Bidt jij dat Hij in jou zal heersen, terwijl jij de zonde in je lichaam laat heersen? Bidt jij dat Zijn wil zal gebeuren, terwijl jouw begeerten van de wil van God zo vervreemd zijn? Hoe durf jij het brood-voor-de-kinderen te begeren, terwijl je niet waardig bent dat je de naam van hond in Gods huisgezin draagt?

Deze en soortgelijke dingen stelt de verzoeker ons voor, om ons van de bidden weg te trekken of het geloof in ons uit te blussen. Daarom is het heel nodig dat dit gebed erbij wordt gevoegd: "Vergeef ons onze schulden".

Christus wil in dit gebed dat wij onze zonden belijden en bewenen, en dat wij steeds dorsten naar de vergeving van de zonden. Want deze wordt alleen gegeven aan degenen die haar begeren, en die het bloed van Gods Zoon niet met voeten vertreden.

Vraag & antwoord 223

Hoe ontvangen wij en behouden wij de genade van de Heilige Geest, om Gods verbond te houden?

Wanneer wij die genade ernstig en aanhoudend van God vragen; Gods Woord ijverig bestuderen; de sacramenten gebruiken volgens de Goddelijke instelling; en ons toeleggen op heiligheid van leven.

Vraag & antwoord 225

Dat is de ware aanroeping van God?

Het is een brandend verlangen van de ziel, waardoor wij van God alleen, om Christus' wil, geestelijke en stoffelijke gaven vragen en verwachten, volgens Zijn bevel en beloften. En voor de ontvangen weldaden God dankzeggen.

Wij moeten om deze vergeving bidden om herinnerd te worden aan de overblijfselen van de zonden, die ook in de allerheiligsten blijven steken; en om daarom vernederd te worden; en opdat de boetvaardigheid in ons dagelijks zal toenemen. Want we bidden dagelijks: "Vergeef ons onze zonden."

Is het wel nodig te bidden om wat wij al hebben? De gelovigen hebben de vergeving der zonden toch al, en dus is het niet nodig dat zij daar nog om bidden...

Gelovigen hebben wel in beginsel vergeving van hun zonden, maar nog niet volkomen. En omdat wij nog voortdurend in zonden voortgaan, moet ook de vergeving van de zonden voortdurend plaatshebben, omdat wedergeborenen nog dagelijks zondigen. God wil de vergeving van de zonden wel gedurig meedelen, maar op voorwaarde dat wij er dagelijks om bidden.

Vraag & antwoord 293

Aangezien kleine kinderen nog niet met geloof zijn begiftigd, worden zij dan wel met recht gedoopt?

Met recht. Want het geloof en de belijdenis ervan worden vereist in de volwassenen, maar voor de kinderen is het genoeg dat zij door de Geest van Christus naar de aard of de mate van hun leeftijd geheiligd worden.

Vraag & antwoord 294

Waarom moeten zij gedoopt worden?

Ten eerste omdat God eist dat allen die Hij door Zijn verbond omarmt, door de doop onderscheiden worden. Kinderen van gelovigen zijn en blijven deelgenoten van het genadeverbond, als zij tenminste niet bij het ouder

worden zichzelf door hun ongeloof ervan uitsluiten; omdat God verzekert dat Hij ook hun God zal zijn, en Christus dat van hun het koninkrijk de hemelen is.

Ten tweede omdat de doop in de plaats van de besnijdenis is gekomen. Wanneer dus kinderen in het Oude Testament besneden zijn geworden, en wanneer de genade van God door de komst van Christus niet kariger maar ruimer is uitgestort, moeten ze nu ook gedoopt worden.

Abonnementenadres - ook voor gratis abonnementen / ook in Engelse vertaling

ISO-PRINT, Antwoordnummer 21, 3350 VG Hardinxveld-Giessendam;

fax 0183 678402; e-mail: info@isoprint.nl

Bank: Rabobank Garderen, rek.nr. 3214 43 128, t.n.v. De Catechisant

Kopij-adres: Dorpsstraat 17, 3886 AR Garderen; e-mail: wpieters@kliksafe.nl

website: www.dswpieters.nl